

Yderligere bemærkninger om mellemskarvens (*Phalacrocorax carbo sinensis* (Shaw & Nodd.)) nyinvasion i Danmark.

(Meddelelser fra Naturfredningsrådets reservatudvalg nr. 39.)

Af R. SPÄRCK.

(With a Summary in English: The new Invasion of the Southern Cormorant
(*Phalacrocorax carbo sinensis* (Shaw & Nodd.)) in Denmark.)

Som bekendt begyndte mellemskarven (*Phalacrocorax carbo sinensis* (Shaw & Nodd.)) i 1938 igen at optræde som dansk ynglefugl. I to tidligere artikler i dette tidsskrift har HELMS 1940, p. 151 og MADSEN 1946, p. 1 omtalt denne invasion, idet HELMS navnlig har givet en grundig og omhyggelig fremstilling af den tidligere skarvinvasion, der fandt sted i begyndelsen af det 19. årh., medens MADSEN giver en fremstilling af de danske skarvkolonier i perioden fra 1940—45. I de år, der er forløbet siden, har skarven bredt sig, nye kolonier er opstået, flere af de gamle kolonier er forsvundet.

Den første koloni, der opstod ved den nye skarvinvasion, fandtes som bekendt i Tranekær slotspark, hvor kolonien fra 1938—45 voksede fra 14 til ca. 400 reder. Da Tranekær slotspark er et fredet område, også i henseende til fuglelivet, kunde kolonien imidlertid ikke beskydes. Dels på grund af klager fra fiskerbefolkningen omkring Langeland, dels under hensyn til skaden på træerne blev der imidlertid givet dispensation fra fredningsbestemmelserne, således at koloniens størrelse kunde søges nedbragt. Efter hvad skovrider FLØYTRUP meddeler, skete der imidlertid i foråret 1946 det ejendommelige, at kolonien ikke slog sig ned på det sædvanlige sted, men flyttede til en nærliggende skov udenfor det fredede område, hvor den blev kraftigt beskydt og derefter forsvandt. Siden har der ikke været nogen skarvkoloni på Langeland.

Kolonien på Vorsø, der begyndte med ca. 50 reder i 1944, var i 1945 steget til ca. 230, hvorpå den i 1946 voksede til ca. 400, sandsynligvis til dels som følge af Tranekær-kolonien forsvinden. I 1946 var Vorsøkolonien således den eneste danske

koloni, og det samme gjaldt i 1947, hvor Vorsø-kolonien kulminerede med over 500 beboede reder. Af hensyn til en undersøgelse over skarvens føde gav bestyrelsen for Herluf Wings legat, der ejer Vorsø, og Naturfredningsrådet tilladelse til, at der blev skudt et antal skarver i 1947—48, hvilket resulterede i, at kolonien i 1948 gik tilbage til 300 beboede reder. I 1949 fortsattes denne udvikling, idet der dels blev skudt nogle skarver i de tidlige forårsmåneder, dels blev foretaget et betydeligt indhug på æggene af krager, hvilket resulterede i, at kolonien i det væsentlige forsvandt og kun omfattede ca. 5 beboede reder i dette år. I de to følgende år, 1950 og 1951, har der fundet nogen beskydning sted i Vorsø-kolonien, til dels af hensyn til undersøgelsen over ernæringen, og resultatet har da været, at kolonien, der i disse år ved ynglesæsonens begyndelse omfattede omkring et par hundrede reder, mod yngleperiodens slutning var gået ned til ca. 20 beboede reder.

I 1948 opstod en ny koloni, nemlig på den lille ø Ormø i Holsteinborg Nor. Kolonien ansloges det første år til ca. 100 beboede reder. I 1949 blev kolonien beskudt i forårsmånederne, hvorfor den i det væsentlige forsvandt, og efter at det samme havde gentaget sig i forårsmånederne 1950, forsvandt den fuldstændigt.

Ved Høsehals ved Holbæk Fjord opstod i foråret 1949 en koloni, der på et vist tidspunkt omfattede 75 reder; på grund af megen færdsel i kolonien, der var ret let tilgængelig, forsvandt skarverne efterhånden, og der var til sidst kun ca. 5 beboede reder tilbage. Skarverne viste sig kun det ene år ved Høsehals.

Ved Ålholm ved Nysted opstod i 1949 en stor koloni på op mod 300 reder, sandsynligvis i stor udstrækning de fra Ormø og Vorsø fordrevne skarver. Kolonien blev i nogen grad beskudt, dels i jagttiden, dels med dispensation i fredningstiden til brug for undersøgelserne over skarvens føde, og den er derfor i de følgende år gået noget tilbage — i 1950 til ca. 200 reder, i 1951 til ca. 40 reder. I 1950 opstod en lille koloni i Haunø-Lounekær Skov ved Mariager Fjord på ca. 35 reder. Allerede 1944 havde der ruget enkelte skarver ved Haunø-Lounekær. Denne koloni voksede i 1951 — sandsynligvis som følge af Vorsø- og Ålholmkoloniens tilbagegang — til ca. 125 reder.

1950 og 1951 har der således været tre kolonier i Danmark, Vorsø kolonien i Horsens Fjord, der ved yngleperiodens slutning kun har omfattet ca. 20 reder, kolonien i Ålholm Hestehave ved Nysted, hvis størrelse har været nedadgående, og kolonien i Haunø-Lounekær Skov øst for Hadsund, hvis størrelse har været stigende. De to sidste omfattede i 1951 hver 125-150 reder.

Ser vi på den samlede skarvbestand i Danmark, da var den i de første fem år ganske ubetydelig og omfattede en enkelt koloni med 15-35 reder. I 1943 steg tallet pludselig til ca. 100 reder, stadig i en enkelt koloni. I 1944 forøgedes antallet meget voldsomt til over 400 reder, og udover den oprindelige koloni opstod tre nye. I 1945 kulminerede antallet af ynglende skarver i Danmark med godt 600 reder, fordelt på to kolonier. Siden 1945 har der fundet en ikke ringe beskydning af skarver sted, og antallet er faldet til 250-300 reder, hvilket tal har ligget nogenlunde uforandret de sidste tre år.

Bekæmpelsen af skarven sker dels ud fra forstmæssige synspunkter, dels ud fra fiskerimæssige. Det kan ikke bestrides, at såfremt en skarvkoloni igennem længere tid tager ophold i de samme træer, vil disse i høj grad lide derved, først og fremmest på grund af den systematiske afkvistning, skarven gennemfører, således at der til sidst vil være fare for, at træerne går ud. Den første skarvkoloni i denne invasionsperiode, nemlig kolonien på Tranekær, der i otte år fandtes i de samme elletræer, forårsagede en betydelig skade på disse træer, der til dels gik ud. Skarvkolonien på Vorsø, der nu ligeledes har eksisteret i otte år, og som ruger i høje aske, synes derimod ikke endnu at have tilføjet redetræerne nogen afgørende skade. Skarvkolonien i Ålholm Hestehave, der kun er tre år gammel, og som væsentlig ruger i høje bøge, har på grund af beskydning i forårsmånederne flyttet en del rundt inden for skoven og synes heller ikke endnu at have medført væsentlig forstlig skade, men det kan selvfølgelig ikke bestrides, at en større skarvkoloni i det lange løb kan være til alvorlig skade for træbestanden.

Når skarven imidlertid i offentligheden betragtes som et meget skadeligt dyr, skyldes det dog ikke så meget dens skade på skoven som dens påståede skade på fiskeriet. At skarven æder fisk kan på ingen måde bestrides, det samme er tilfældet med en række andre søfugle som skalleslugere, lappedykkere,

alke, lomvier, lommer m. fl., uden at disse dog af den grund har pådraget sig en så stor uvilje som skarven eller anses så skadelige som den, til trods for at bestanden af skalleslugere eller lappedykkere her i landet utvivlsomt er mange gange større end skarvbestanden. Årsagen til denne uvilje ligger første linie i det forhold, at skarven er en koloniruger, der på de få steder, hvor den optræder, gør sig stærkt bemærket, og derfor i særlig grad er udsat for at blive udpeget som syndebuk og skadedyr. Med hensyn til skarvens ernæring i danske farvande skal henvises til andetsteds publicerede resultater (F. JENSENIUS MADSEN & R. SPÄRCK, 1950). Det fremgår af de nævnte undersøgelser af maveindholdet af skarven her i landet, at føden for ca. $\frac{1}{3}$ vedkommende består af sild, for ca. $\frac{1}{5}$ af ålekvabber og for ca. $\frac{1}{5}$ af ål, medens resten af maveindholdet fordeler sig på mindre mængder af andre fisk — torsk, skrubber, hundestjler, ulke, ferskvandsfisk etc. Det indhug i fiskebestanden, som den nuværende skarvbestand, omfattende 250-300 ynglepar, kan gøre, kan næppe tillægges nogen økonomisk betydning af større omfang, og skaden synes ikke på noget punkt at have vist sig mærkbar i fiskeriudbyttet. Ålen er den eneste af skarvens fødedyr, der har så stor økonomisk betydning, at der muligvis vil kunne blive tale om nogen skade af større omfang. En skarvbestand på 300 ynglepar med gennemsnitlig 3 unger hver vil formentlig fortære et kvantum ål, der er mindre end 1 % af det udbytte, ålefiskeriet giver i danske farvande inden for Skagen. Og man må her yderligere huske på, at det forhold, at skarven æder et antal ål, der svarer til mellem $\frac{1}{2}$ % og 1 % af ålefiskeriets udbytte, på ingen måde betyder, at dette udbytte nedsættes med $\frac{1}{2}$ % til 1 % som følge af skarvens virksomhed. Adskillige måske de fleste af de små ål, som skarven æder, vilde alligevel ikke være endt i fiskerens garn. Den reelle forringelse af ålefiskeriets udbytte, som tilstedeværelsen af en skarvbestand på 200-300 skarver, vil forårsage, ligger derfor langt under $\frac{1}{2}$ % af fiskeriudbyttet. Det skal i denne forbindelse fremhæves, at der heller ikke har kunnet påvises nogen særlig nedgang i ålefiskeriets udbytte i de farvande, hvor skarver forekommer særlig talrigt, sammenlignet med de farvande, hvor skarver ikke forekommer, som f. eks. den vestlige Limfjord.

Som fremhævet af HELMS har vi tidligere her i Danmark haft en stærk udbredelse af skarvens sydlige race, mellem-skarven (*Phalacrocorax carbo sinensis*), nemlig i årene omkring 1800, hvor den navnlig havde sine kolonier i Østjylland, på Fyen, Lolland-Falster, Sydvestsjælland og egnen omkring Issefjord, altså omtrent de samme steder, hvor skarven har slået sig ned ved den nye invasion. At skarvinvasionen i 1930'erne og 1940'erne har haft sit udgangspunkt i de nordtyske kolonier, må anses for overmåde sandsynligt og støttes af det forhold, at der er fundet skarver ved de danske kolonier, der er ringmærkede som unger ved de nordtyske kolonier. Således er en ved Haunø d. $16/8$ 1950 skudt skarv ringmærket som unge d. $30/5$ 1934 på øen Pulitz i Kl. Jasmunderbotten ved Rügen. Det ser således ud, som om mellemskarvens nordgrænse, der hidtil har forløbet langs Østersøens nordkyst og derfra til Holland, i det sidste årti er blevet forskudt mod nord, og det vil derfor være naturligt at betragte skarvens nyindvandring som et af de efterhånden mange eksempler på sydligere dyrearters fremtrængen mod nord under indflydelse af klimaforbedringen. Det er den almindelige antagelse, at skarven i forrige århundrede forsvandt som følge af forfølgelse; det er rigtigt, at den ofte var genstand for meget kraftig beskydning, og i en årrække udbetaltes der præmie for nedlagte skarver. Invasionen af mellemskarver i begyndelsen af det 19. århundrede synes at falde sammen med tunfiskens optræden ved vore kyster i samme periode (jvf. KRØYERS breve, udgivet af Sv. DAHL 1941, p. 46) og torskens forrige optræden ved Grønland (AD. S. JENSEN 1950, p. 249). Skarvens forsvinden synes at falde sammen med tunfiskens forsvinden, og nu ser vi atter mellemskarven trænge ind her i landet, samtidig med tunfiskens genopdukken i danske farvande. Det forekommer mig derfor mere sandsynligt, at mellemskarvens forsvinden kort før midten af forrige århundrede snarere må betragtes som et resultat af klimatiske og andre økologiske faktoreres indflydelse end som en følge af menneskets efterstræbelser, selv om disse naturligvis ikke har været uden betydning og muligvis virket fremmende på udviklingen.

I en periode som den nuværende, hvor mellemskarven forskyder sin nordgrænse ind over vort land, forekommer det mig tvivlsomt, om det overhovedet vil være muligt at fordrive

den ved forfølgelse. Adskillige af vore nye kolonier (Langeland, Ormø, Hønsehals) er fordrevet, men resultatet har blot været, at skarverne har slået sig ned et andet sted; til trods for den kraftige beskydning, bestanden har været genstand for herhjemme, og til trods for, at en meget betydelig del — ca. 25% — af ungerne skydes under vinterophold i Vesteuropa eller i Middelhavslandene, synes der dog ikke at foregå nogen mærkbar nedgang i vor ynglebestand i de senere år. Mellemskarven må utvivlsomt betragtes som en art, der nu for anden gang i nyere tid som følge af klimaets forandring forskyder sin nordgrænse ind over Danmark. Det vil måske være muligt at begrænse bestanden noget, men så længe man stadig kan vente nye tilvandrere fra de nordtyske kolonier, vil det næppe være muligt at udrydde arten som dansk ynglefugl. Og tager man i betragtning, at den skade, som en bestand på nogle få hundrede skarver, navnlig i kolonier med skiftende beliggenhed, vil kunne forårsage, er forholdsvis ringe, vil der heller næppe være nogen grund til at ønske skarven helt fordrevet som dansk ynglefugl.

SUMMARY IN ENGLISH

The new invasion of the Southern Cormorant (*Phalacrocorax carbo sinensis* (Shaw & Nodd.)) in Denmark.

In 1938 the Southern Cormorant appeared for the first time in the last few decades as a breeding bird in Denmark. Since then several new colonies have been founded and some of the first have been abandoned. In the years 1950 and 1951 there have been three colonies in Denmark, one on the southern coast of the island of Lolland (near the town of Nysted), two on the east coast of Jutland, one in the bird sanctuary near the town of Horsens, and the other near Hadsund at Mariager Fjord. The total number of breeding pairs in the three colonies together is about 300.

Another invasion of the Southern Cormorant took place in the beginning of the 19th century coinciding with a mass occurrence of the Tunny in Danish waters and the Cod in Greenland waters. Now the new invasion of the Southern Cormorant also coincides with a mass occurrence of the Tunny in the Danish waters and the Cod in Greenland waters. It seems probable therefore that the invasion of the Southern Cormorant in Denmark in the years after 1938 is due to climatic changes, i. e. the warmer period prevailing at present. The disappearance of the Southern Cormorant after about 1850, has previously been ascribed to persecution by man. After all it is probable that the true cause of the disappearance was the deterioration of the climate at that time.

Litteratur.

- SV. DAHL: Til Minde om Zoologen Henrik Krøyer. Kbh. 1941.
- O. HELMS: Skarven, *Phalacrocorax c. carbo* L. og *Ph. c. sinensis* Shaw & Nodd., i Danmark. — Dansk Ornith. For. Tidsskr. **34**, 1940.
- AD. S. JENSEN: On a period with an abundance of fish in West Greenland about the beginning of the last century. — Vid. Medd. **112**, 1950.
- H. MADSEN: Skarvens (*Phalacrocorax carbo sinensis* Shaw & Nodder) ny-indvandring til Danmark. — Dansk Ornith. For. Tidsskr. **40**, 1946.
- F. JENSENIUS MADSEN & R. SPÆRCK: On the feeding habits of the Southern Cormorant (*Phalacrocorax carbo sinensis* Shaw & Nodd.) in Denmark. — Dan. Rev. of Game Biol. **I**, 3, 1950.

Ornithologiske notater fra Thyholm og Jegindø.

Af LEIF LYNEBORG JENSEN.

Om fuglelivet på Thyholm og Jegindø i den vestlige Limfjord findes meget få og spredte oplysninger i litteraturen. Jeg mener derfor, at denne oversigt over mine iagttagelser fra denne egn vil være af interesse for senere undersøgelser, selv om jeg er fuldstændig klar over, at den langt fra er udtømmende.

Langt den største del af Thyholm og Jegindø er frugtbart agerland, der kun langs kysten giver plads for mere eller mindre brede strandenge. På østsiden af Thyholm er der adskillige meget små plantager, der er fremkommet ved beplantning af sandede bakker og stejle skrænter. Egentlig løvskov findes ikke, men de fleste gårde og huse er omgivet af haver, der er i stand til at rumme en del af vore småfugle. Alle de i teksten nævnte stednavne kan findes på Geodætisk Instituts generalstabskort i 1:100.000.

Mine iagttagelser stammer alle fra aug. 1950 til juli 1951. Jeg var i disse 11 måneder vikar ved Sønderbjerg skole, hvorfor det særligt var den sydøstlige del af Thyholm samt Jegindø, der blev undersøgt. I månederne maj—juni foretog jeg daglige ringmærkningsture, mens iagttagelser udenfor yngletiden er ret sparsomme. Endvidere har jeg suppleret mine notater med nogle spredte optegnelser af stud. mag. ERNST TORP PEDERSEN fra $\frac{16}{8}$ 1945 til $\frac{22}{6}$ 1947. Disse meddelelser er mærket E. T. P.

Nedenstående liste tæller 70 arter. Heraf er 34 arter konstateret ynglende, idet æg eller unger er set. Yderligere 19